

הדלקה עושה מצווה או הנחה

ובעניין מנהג ירושלים תובב"א להדליק בחוץ בקופסת זכוכית²⁸

במסכת שבת (דף כ"ב ע"ב) בהכרעת מחלוקת רב ושמואל אם מדליקים מנר לנר או לא, איתא:

"מאי הוי עלה? אמר רב הונא בריה דרב יהושע: הזינא אי הדלקה עושה מצוה – מדליקין מנר לנר. ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר".

וברש"י:

"אי הדלקה עושה מצוה – אי המצוה של חנוכה תלויה בהדלקה – מדליקין. כדאשכחן במנורה. ואי הנחה עושה מצוה – ועיקר מצותה תליא בהנחה. אין מדליקין מנר לנר – דהדלקה לאו מצוה היא כולי האי".

ויש לדייק בלשון רש"י שבהדלקה עושה מצוה כתב: "המצוה של חנוכה תלויה בהדלקה", והיינו שאין במצוה עניין אחר. ואילו בצד שהנחה עושה מצוה כתב: "ועיקר מצותה תליא בהנחה", והיינו שאם הנחה עושה מצוה יש גם מצוה בהדלקה, אלא שעיקר המצוה היא בהנחה. וכן גם בד"ה 'אין מדליקין מנר לנר' כתב "דהדלקה לאו מצוה היא כולי האי", אבל ודאי שיש בה עניין מצוה, אלא שאינה כל מצוה חנוכה. ואם כן לא נתבאר די הצורך אם הנחה עושה מצוה, מה עניין ההדלקה, ואיזה חלק יש לה במצוה.

ובהמשך הסוגיא איתא:

"תא שמע, דאמר רבא: היה תפוש נר חנוכה ועומד – לא עשה ולא כלום. שמע מינה הנחה עושה מצוה".

ומכאן מוכח שאם הנחה עושה מצוה ההנחה היא הנחת הנר הדולק דווקא, ולא הנחתו קודם הדלקתו, שכן רק כך ניתן לתוכיח שלא הדלקה עושה מצוה – שהרי הדליק הנר לשם מצוה – אלא הנחה עושה מצוה, והרי לא הניח. ומתמצת הגמרא:

"התם הרוזא אומר לצורכו הוא דנקיט לה".

ופירש רש"י:

"לצורכו – להשתמש, וליכא היכר ניסא".

²⁸ שיעור ביום א' דחנוכה תשנ"ד

קוּבֵין שְׁפִתֵי כֹהֵן

הרי שיש חסרון בהדלקה שנראית שהיא לצורכו משום שאין בה היכר הנם. ובתחילת סוגיית דחנוכה כ"א ע"כ כמה שביאר רבי ירמיה דברי רב שפתילות ושמונים שאין מדליקים בהם בשבת מדליקים בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת, שקסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה, פירש רש"י בד"ה "ואסור – שיהא ניכר שהוא נר מצוה". וצריך להבין את ההבדל בין מה שכתב "וליכא היכר ניכא" – שאם נראה שמדליקה לצורכו יש חסרון בהיכר הנם, ובעצם הטעם של הדלקת נרות חנוכה, לבין מה שכתב "שיהא ניכר שהוא נר מצוה" ולא הזכיר את העניין המיוחד שבפרסום הנם.

גם מהמשך סוגיית הגמרא משמע שאם הנחה עושה מצוה היינו הנחה שלאחר ההדלקה. שכן בראיית הגמרא הבאה איתא:

"תא שמע, דאמר רבא: הדליקה בפנים והוציאה – לא עשה כלום. אי אמרת בשלמא הדליקה עושה מצוה – הדליקה במקומו בעינן, משום הכי לא עשה כלום. אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה אמאי לא עשה ולא כלום? – התם נמי הרואה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה".

ופירש רש"י:

"אי אמרת בשלמא הדליקה עושה מצוה משום הכי לא עשה ולא כלום – דכיון דזו היא מצותה – צריך שתעשה במקום חיובא".

ומכאן שאם הנחה עושה מצוה גם היא צריכה להיעשות במקום חיובא, והיינו שהנחת הנר הדולק תהיה במקום חיובו – בחוץ. ולכן היה קשה לגמ', שאם הנחה עושה מצוה, זו היא ממש דרך קיום המצוה להדליק בפנים ואחר כך להניח בחוץ.

אבל בהמשך הגמרא:

"תא שמע דאמר רבי יהושע בן לוי: עשיות שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו, למוצאי שבת מכבה ומדליקה. אי אמרת בשלמא הדליקה עושה מצוה – שפיר. אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה, האי מכבה ומדליקה? ומכבה ומגביחה ומניחה ומדליקה מיבעי ליה".

ומסדר הדברים הכתובים בגמרא מכבה ומגביחה ומניחה ומדליקה אם הנחה עושה מצוה, חזינן שהנחה לשם מצוה צריכה להיות לפני ההדלקה, דהיינו לא הנחת הנר הדולק, אלא הנחת הנר כדי להדליקו. והוא לא כמוכח לעיל מינת.

ועוד שם:

"והשתא דאמרת הדליקה עושה מצוה, הדליקה חרש שומה וקמן – לא עשה ולא כלום".

ולכאורה משמע שאם הנחה עושה מצוה יוצאים ידי חובה בהדלקת חרש שומה וקמן. וקשה, דאם כן לכל הפחות ניבעי הנחת הנר כנדול, מה שלא משמע כן בגמרא. ובר מן

קוּבֵין שְׁפֵתֵי כְהֵן

דין, הרי לרש"י לעיל מוכח שגם אם אמרינן שהנחה עושה מצוה, מכל מקום יש מצוה גם בהדלקה, ואם כן ניבעי מכל מקום הדלקת הנר בגדול.

ונראה לבאר על פי דברי המגן אברהם בסי' רס"ג ס"ק י"א:

"כתב מהר"ש בשם מהר"ם ז"ל כשיש חופה בע"ש ומאחרים בה עד אחר שקיעת החמה, והאישה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה, אז תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה, ואחר כך בחשכה תפרוש ידיה על הנרות ותברך. או תאמר לעכו"ם להדליק אחר החופה והיא תברך".

ובהנחות רע"א הקשה: כיון דאין שליחות לנכרי, היא אינה מדלקת, ואיך תברך? ולוישב קושייתו נראה על פי מש"כ בשו"ת חתם סופר אורח חיים סימן ר"א (העירני לתשובה זו הגאון ר' שלמה קליינמן שליט"א ראש ישיבת יבנה חיפה) ד"ה לעשות רצונו, וז"ל:

"שלוחו כמותו בעניין שליח לפרוע חובו אשר עליו נשנה הסוגיא עד נעשה דיין (- שליח נעשה עד, קידושין מ"ג ע"א) אין זה בגדר יש שליח או אין שליח שלמדנו רפ"ב דקידושין מקראי, אלא זה הוא מחליכות עולם בין ישראל בין לבן נח".

והיינו שבכשיית פעולה שאינה יצירת חלות משפטית, אין דין שלוחו של אדם כמותו נובע מקראי דשליחות, אלא מעצם השליחות והמחויבות שיש לשליח כלפי המשלח. וכיוצא בזה איתא בשו"ת גינת ורדים (חלק א"ח כלל ד' סימן י"ז ד"ה אמנם נראה), שדימה דין מי שקבל עליו שבת מבע"י אם מותר לו לומר לחברו שיעשה לו מלאכה, לדין כל מילתא דאיתו לא מצי עביד שלוחיה לא מצי עביד. וודאי שאין זה דין שליחות ליצירת חלות, שלא שייך לדין זה כלל, אלא לדין שליחות בהליכות עולם, שכמו שכתב החתם סופר יש בו דין שלוחו של אדם כמותו, וכמו כן יש בו דין שכל מילתא דאיתו לא מצי עביד שלוחיה לא מצי עביד. והיינו שכל מילתא דאיתו לא מצי עביד שלוחיה לא מצי עביד, אין פירושו שמה שאין בסמכותו של אדם לעשות אינו יכול לעשות שליח לעשות דבר זה בשבילו, אלא שמה שאדם מנוע מלעשות, הן מחמת שאין לו רשות לעשותו, והן מחמת שאסורה לו העשייה, אינו יכול לעשות שליח שהוא כמותו בלי להעביר את המניעה אל השליח. לכן, אם אין לאדם רשות לעשות מעשה מסוים (כהקרבן קרבן), גם השליח שהוא כמותו אין לו רשות לעשותו. וכמו כן אם אסור לאדם לעשות מעשה מסוים, עובר האיסור גם לשליח שהוא כמותו. ממילא אין הפירוש ב"כל מילתא דאיתו לא מצי עביד" שהשליחות במלה, אלא אדרבא השליחות קיימת, ולכן האיסור חל גם על השליח, אף שלו עצמו אין איסור בדבר, כיוון שהוא לא קיבל עליו שבת. ומסקנת הגינת ורדים שם שמותר למי שקיבל שבת לומר למי שלא קיבל לעשות לו מלאכה, כמו שעבד עושה שליח את חברו לקבל גיטו מיד רבו. שאף שהמשלח עצמו אינו יכול לקבל גיטו מיד רבו, היות והוא יכול להיעשות שליח לקבל גיטו של חברו מיד רבו של חברו, ואם כן גם המשלח נמצא בתורה זו של קבלת גיטי עבדים. וכיוצא בזה גם מי שקיבל שבת יכול לעשות שליח לעשות לו מלאכה, כיון שגם הוא שייך בהיתר זה של עשיית מלאכה אילו לא היה מקבל שבת. ופירוש הדברים הוא שהמניעה הקיימת אצל המשלח מלעשות את דבר השליחות עוברת אל השליח רק אם היא מניעה בעצם, ולא אם היא מניעה מקרית.

קוּבֵן שֵׁפֵתֵי כְּהֵן

ומכאן מסיק בגינת ורדים שם שבן חוץ לארץ לא מצי לומר לכן ארץ ישראל לעשות לו מלאכה כיוון שאין בן חוץ כלל בהיתר זה של עשיית מלאכה ביום טוב שני. ומה שיכול לעלות לארץ ישראל, הנה אז יקרא בן ארץ ישראל – אבל לכן חוץ לארץ אין שום היתר בעולם לעשות מלאכה ביום טוב שני, עיי"ש.

על כל פנים מצינו לשליחות שעושה את השליח כמותו דמשלח, אף שאין כאן שליחות השייכת לקראי דריש פרק שני דמסכת קידושין. ואם כן גם בהדלקת נרות שבת שאין כאן חלות משפטית, אלא מעשה בעלמא, גם גוי יכול להיות שליח כמותו דמשלח, ולהדליק נר שבת עבור האישה והיא תברך [ואין להקשות דלפי הגינת ורדים לא תוכל האישה לומר לגוי בבין השמשות שידליק עבורה נר שבת מצד כל מילתא דאיהו לא מצי עביד שלוחיה לא מצי עביד, די"ל שזהו גופא מה שהתירו חכמים אמירה לגוי בבין השמשות – שרק עשיית המלאכה בעצמו נאסרה ולא על ידי גוי].

ולפי זה צריך להבין מדוע אמרה הגמרא דכיוון דהדלקה עושה מצוה, הדליקה חרש שומה וקמן לא עשה כלום, הרי הוא יכול להיעשות שלוחו של בעל הבית להדליק, אף שאינו בפרשת שליחות, כמו שגוי יכול להיעשות שלוחה של האישה להדליק נר שבת עבורה אף שאינו בפרשת שליחות. אלא ודאי שאין העיכוב מצד השליחות, אלא מצד עצם קיום המצוה, שמי שאינו חייב בהדלקה אינו יכול לקיים המצווה. וכן משתמע בבירור מהמשך הגמרא שם, לאחר שאמרה שהדליקה חרש שומה וקמן לא עשה ולא כלום:

"אישה ודאי מדליקה, דאמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנם".

הרי שאילו אישה לא היתה חייבת בנר חנוכה, אף שהיא בת דעת ובת שליחות לא היתה יכולה להדליק עבור הבית. הרי לנו שהפטור מנר חנוכה אינו יכול להדליקו למה דקיימא לן דהדלקה עושה מצוה. ושוב קשה – מה החילוק בין נר שבת שהגוי יכול להדליק עבור האישה אף שאינו חייב במצוות נר שבת, לבין נר חנוכה שרק החייב בו יכול להדליקו עבור אחרים.

ולכן נראה לומר שמעשיהם של גוי וחרש, במקום שאין צורך ליצור חלות, הם מעשים ממשיים שלא ניתן להכחיש שנעשו, וממילא אפשר גם לייחס אותם למשלח. אבל אין למעשים אלה ערך של קיום מצוה, כיון שרק המחויב במצוה יכול לתת למעשהו ערך של מצוה. וכאן יש לחלק בין אם הדלקה עושה מצוה לבין אם הנחה עושה מצוה.

שאם הדלקה עושה מצוה, הרי פרסום הנם נעשה בעצם ההדלקה ולא במה שהנר דולק אחר כך. ומהות פרסום הנם היא העשייה שהאדם עושה שמדליק נר בחוץ, במקום שאין דרך להדליקו לצרכו. ומה שצריך הנר לדלוק אחר כך הוא רק משום שפרסום לרגע אינו פרסום מספיק, ויש תנאי בפרסום הנם הזה שיהיה מפורסם ככל האפשר, והיינו שכל מי שיוכל לראותו בלילה יראנו, וזה על ידי שידלוק בכל משך הזמן שאנשים נמצאים בשוק בלילה. ואם נימא שהנחה עושה מצוה, הרי פרסום הנם הוא במה שהנר דולק במקומו בחוץ, והמצווה היא כל מה שהאדם עושה כדי ליצור מצב שהנר ידלוק במקומו – דהיינו

קוּבֵין שְׁפֵתֵי כְהֵן

כל מצוות נר חנוכה היא בגדר הכנה לפרסום הנס שנעשה בעצם ללא מעשה בידיים אלא על ידי מה שהנר דולק. היות ואם הנחה עושה מצוה מוגדר מעשה המצוה רק כהכנה למטרתה העיקרית – דליקת הנר – הרי אין מניעה שיעשנו חרש שומה וקמן, שגם במעשה שלהם נחשב כאילו המחויב בנר ששלחם הכין את דליקת הנר, כיון שיש שליחות בכהאי גוונא גם לאלה שנתמעטו מפרשת שליחות בקראי, משום ששליחות זו היא מהליכות עולם ולא לצורך יצירת חלות משפטית. אבל אם הדלקה עושה מצוה, ואין כאן עניין של הכנה אלא של פרסום הנס בעצם ההדלקה, הרי אף שמעשה הממשי אמנם נעשה, מכל מקום אין הוא יכול לקבל מהות של מצוה כשנעשה על ידי מי שאינו מחוייב. ואין כאן חסרון בשליחות אלא חסרון בהגדרת ההדלקה כמצוה – מה שהכרחי אם הדלקה עושה מצוה. ולכן אם הנחה עושה מצוה, אין צורך אפילו בהנחה שיעשנה בר חיובא, משום שהיא רק בגדר הכנה, וצריכה רק עשייה ממשיית מכוח בר חיובא, ואינה צריכה להיות מוגדרת כמצוה.

הרי לנו שאיבעית הגמרא אם הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה, אינה איזה מעשה הוא עיקר מצות נר חנוכה, אלא בעיה בגדר המצוה עצמה – אם יש כאן מעשה מצוה ממש כהנחת תפילין וישיבה בסוכה, והוא ההדלקה, או שאין כאן מעשה מצוה אלא רק הכנה למצוה, והמצוה עצמה היא במה שהנר דולק.

כיון שכך הוא, שאם הנחה עושה מצוה הרי זו היא ההכנה לפרסום הנס בדרך כלל ולא מעשה מסוים, עלינו לומר שגם הדולק מעצמו, ללא הכנה מיוחדת אין בו קיום מצות נר חנוכה. ולכן עשית שהיתה דולקת כל היום כולו אין מקיימים במה שהנר דולק והולך את המצוה, אלא צריך להכינו להיותו דולק, בהכנה מיוחדת לאותו היום. ומאחר שאין הבדל בין מעשי ההכנה השונים, ופרסום הנס הוא מה שהנר דולק במקומו – בחוץ, הרי הכנתו לכך, גם הנחת הנר במקומו וגם הדלקתו, צריכים להיות נעשים במיוחד לאותו היום. היות והדרך היא להניח נר חנוכה במקומו ואחר כך להדליקו, נקטה הגמרא שצריך לכבות את הנר ולהגביהו, כדי שיוכל להניחו ולהדליקו לשם מצות אותו היום. אבל בתחילת הסוגיא בהיה תפוס נר חנוכה ועומד שלא עשה ולא כלום, שדייקה הגמ' שהנחה עושה מצוה, הטעם שלא עשה כלום הוא שלא גמר את הכנת הנר למצותו ולא הניחו במקומו, לא לפני ההדלקה ולא לאחריה. אבל אם הדלקה היא המצוה, אין שום צורך להכין את הנר שיהיה במקומו, ואף אם הוא מחוסר הכנה זו לגמרי – שכן אינו מונח במקומו כלל – קיים את המצוה, מאחר שהדליקו במקום הראוי לקיום המצוה. העולה מדברינו שאם הנחה עושה מצוה באמת אין נפקא מינה אם עושה את ההנחה במקומו לפני ההדלקה או לאחריה, אלא שאם מדליק לפני ההנחה עשה כהוגן, כיון שהדליק לצורך פרסום הנס דהיום, ואחר כך יניחתי במקומו. ולפיכך הוכיחה הגמרא ממה שאמר רבא הדליקה בפנים והוציאה שלא עשה כלום, שהדלקה עושה מצוה כיון שאם עצם ההדלקה הוא פרסום הנס, ודאי שצריך להדליק במקום שיש פרסום הנס, אבל אם הנחה עושה מצוה הרי עשה את ההכנה כתיקונה לצורך פרסום הנס דהיום, שכן עשה הדלקה, והנחה במקום הראוי לפרסום הנס.

והוכחת הגמרא ממה שמברכים להדליק נר של חנוכה, שהדלקה עושה מצוה, נראה שאם הנחה היתה עושה מצוה אין שום יחוד בהדלקה על פני הנחת הנר במקומו, ששתיהן הכנה לפרסום הנס, ולכן מדוע יברכו דווקא על ההדלקה ולא על מצות נר חנוכה. אבל

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

בנר שבת, שודאי שעיקר מצותו הוא שיהיה דלוק בשבת – כמו שכתב הרמב"ם בפרק ה' מהלכות שבת הלכה א':

"הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק, ולא מצוה שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה כגון עירובי הצרות או נטילת ידים לאכילה, אלא חובה. ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת"

– מכל מקום מברכים על ההדלקה. כיון שההדלקה היא הכשר המצוה היחיד שיש בנר זה, שכן לא שייך בו הנחת הנר במקום הראוי לפרסום הנס, שהרי מדליקים אותו במקומו הרגיל בבית, ושם עליו להיות. הרי שבנר שבת הדלקה עושה מצוה בגדר דומה להנחה עושה מצוה בנר חנוכה, שהדלקת הנר היא ההכנה להיות הנר דולק בשבת. ורק בנר חנוכה שמקום דליקת הנר הוא עינן מרכזי בפרסום הנס, יש משמעות להנחה בנוסף להדלקה, ולא היו מברכים רק על ההדלקה אם הנחה היתה עושה מצוה.

ומאחר שקיימא לן שהדלקה עושה מצוה בנר חנוכה שהיא היא פרסום הנס, הרי צריכה ההדלקה להיות באופן המפרסם את הנס, ולא באופן שאפשר יהיה לומר שהדליק לצרכו. ולכן כתב רש"י בביאור הרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה: "וליכא היכר ניסא". אבל מה שהנר צריך להיות דולק והולך, אין זה עצם פרסום הנס כמו שביארנו, אלא זה תנאי בפרסום הנס של ההדלקה, שיהיה פרסום כזה שאמנם ראוי להוודע ולהתפרסם, ולא פרסום של רגע אחד. ולכן בתחילת סוגיא דחנוכה לעניין אסור להשתמש לאורה, שאין הדברים אמורים לגבי שעת ההדלקה אלא לגבי זמן היותו של הנר דולק והולך, שכן מחמת איסור השימוש מותר להדליק בשמנים הפסולים בשבת ואין לחשוש לשמא יטה, וכל זה אינו שייך לשעת ההדלקה שהיא בערב שבת. לכן אין שימוש בנר פוגם בעצם פרסום הנס שהיה בהדלקה, אלא כמו שההדלקה צריכה להיות כך שהנר יוכל לדלוק כל זמן פרסום הנס, כך היא צריכה להיות שלא על דעת להשתמש בנר. שאם ההדלקה היא על דעת להשתמש בנר אחר כך, נמצא שיש חסרון בתנאי של פרסום הנס המתמשך, והרי זה כאילו הדליק באופן שלא יוכל לדלוק אחר כך. אבל כיון שבמה שהנר דולק והולך אין פרסום הנס כשלעצמו, אלא פרסום הנס הוא כמעשה ההדלקה, לא יכול היה רש"י לפרש שצריך "היכר ניסא" בנר הדולק, שהרי באמת אין בו היכר ניסא. אבל צריך שיהיה ניכר שהוא "נר מצוה". והיינו שאינו נר שהודלק לצורך הדיוט ולתשמישו, אלא לצורך גבוה. ואף שבנר מצוה הדולק והולך אין היכר נס, כיון שקיי"ל שהדלקה עושה מצוה, מכל מקום יש כאן קיום התנאי הדרוש להכשר ההדלקה העושה את המצוה.

ועל פי הדברים הללו יתבאר בפשטות מה שהובא בשולחן ערוך סימן תרע"ג סעיף ב' (משו"ת הרשב"א חלק א' סימן תקל"ט): "הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אין זקוק לה". והקשה הט"ז הלא גם למ"ד הנחה עושה מצוה יתכן שכבתה אין זקוק לה, ועוד שהרי הגמרא לא הוכיחה ממה דקיי"ל שכבתה אין זקוק לה, שהדלקה עושה מצוה ולא הנחה. ובאמת קושיית הט"ז השניה לא קשה כ"כ, כיוון שהגמרא הוכיחה שהדלקה עושה מצוה מדינים שאין עליהם מחלוקת, וודאי שעדיף להוכיח כך מלהוכיח מדין כבתה שיש עליו מחלוקת רב הונא ורב. אבל קושייתו הראשונה צריכה יישוב. וי"ל שאם הנחה עושה מצוה, הוי נר חנוכה בנר שבת, שההדלקה היא רק הכנה להיות הנר

קוּבֵץ שֵׁפֶתֵי כֹהֵן

דולק ועומד – שזהו עיקר המצוה. וממילא ודאי שכבתה זקוק לה, כיון שאם הנר אינו דולק כל זמנו לא נעשתה המצוה כלל. וכמו שבשבת ודאי שכבתה זקוק לה, כשמותר להדליק את הנר עדיין, וכמו כן ביום טוב. אבל אם הדלקה עושה מצוה יתכן שכבתה זקוק לה, שכן התנאי לקיום המצוה בהדלקה הוא שידלוק הנר בפועל כל זמנו, ויתכן שכבתה אינו זקוק לה, שרק צריך שיהיה הנר ראוי לדלוק כל זמנו. ורב הונא ורב נחלקו למה דקיי"ל שהדלקה עושה מצוה אם כבתה זקוק לה או שאינו זקוק לה. ומה שהביא השו"ע, הוא כדי לבאר חילוק הדין שבין נר חנוכה למצוות אחרות דהדלקת נר, שנר חנוכה נתייחד במה שהדלקה עושה מצוה, ולכן כב תה אין זקוק לה.

בשולחן ערוך בסימן תרע"ה סעיף ב' איתא:

**"יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור
קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואחר כך הוסיף שמן עד כדי שיעור לא
יצא ידי חובתו".**

וצריך להבין מדוע אם הנחה עושה מצוה אין דין זה אמת. ולפי מה שביארנו, שפרסום הנס נעשה בהדלקת נר כזה הראוי לדלוק כל זמן פרסום הנס, ברור שאם תנאי זה אינו מתקיים בהדלקה, אין כאן הדלקה הנחוצה למצוה. אבל אם הנחה עושה מצוה הרי פרסום הנס הוא במה שהנר דולק והולך, והמצוה היא מה שהאדם מכין דליקה זו. ולכן אם האדם עומד ומשגיח ומוסיף שמן כדי שהנר ידלוק, הרי הוא מקיים את מצוה נר חנוכה ביתר הידור, שכן הוא מעורב יותר בהכנה לדליקת הנר. ואין מקום לומר שצריך שיהיה די שמן בנר בשעת הדלקתו, אלא רק אם נחשוש שיפשע ולא יוסיף שמן. אבל מעיקר הדין ודאי שדרך נאותה לקיום המצוה, אם הנחה עושה מצוה, היא להוסיף שמן בנר כל הזמן. ואין ספק שבהדלקת נר דיום טוב יכול לקיים את המצוה בדרך זו.

ולפי זה מובן שטעם מה שכתב במגן אברהם סימן תרע"ג סימן י"ב: "ואם העמידה במקום הרוח וכבתה זקוק לה, דהוה כאילו לא נתן בה שמן כשיעור..." הוא שהתנאי הדרוש לקיום המצוה בהדלקה – שהנר יהיה ראוי לדלוק כל משך זמן פרסום הנס, אינו מתקיים אם הנר כבה מחמת שעומד במקום שלא יוכל לדלוק. שאם הנר לא כבה, אף שעומד ברוח, הרי מתברר שהתקיים התנאי בהדלקה. אבל אם באמת כבה, התברר שמה שהיה צפוי שיכבה אמנם התקיים והנר לא היה ראוי לדלוק, ולכן כבתה זקוק לה ויקיים עכשיו מצוות הדלקה. ואם הנר היה בשעת ההדלקה במקום שהיה צפוי שיכבה מחמת הרוח, אלא שאחר ההדלקה הגן עליו מן הרוח, הרי לא היה במה שהמשיך לדלוק ברור שהיה ראוי לדלוק כל הזמן ההוא, ושטעינו במה שציפינו שיכבה, שכן ההגנה על הנר התחדשה לאחר ההדלקה, ולכן יש לומר שאף שלא כבתה לא יצא ידי חובת ההדלקה כתיקונה.

וכך הביא הגר"צ פ' פראנק זצ"ל בשו"ת הר צבי או"ח ב' סימן קי"ד:

**"בענין הדלקת נרות חנוכה שמהדרין מדליקים בחוץ לפתח הבית בעששיות
שיש בה פתח בצד, ובשעה שמדליקים פותחים את הדלת שבעששיות ומיד עם**

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

גמר הדלקה סוגרים אותה, ובזמן שיש רוח גדולה אין הנרות יכולים להיות דלוקים ועומדים הם להכבות, וא"כ האיך יוצאים ידי חובה בהדלקה כזאת, ואעפ"י שהוא סוגר אח"כ את העששית הרי קי"ל דהדלקה עושה מצוה ובשעת ההדלקה הרי הם עומדים להכבות ובסתיומת דלת העששית אח"כ הרי אין זה הדלקה. והגר"א ראם הגיד לי שהגאון מהריל"ד היה מהדר משום כך שתהא העששית תלויה ופתוחה בשוליה למטה כדי שבשעת ההדלקה ג"כ יכולים הנרות לדלוק אף בלי סתימה.

והגרצ"פ זצ"ל עצמו הליץ בעד המנהג הקיים, ומען שהמגן אברהם כתב רק שכבתה זקוק לה, אבל אם לא כבתה יצא ידי חובתו בהדלקה זו. אבל ממה שדימה דין זה ללא נתן בה שמן כשיעור, קשה להלום פירוש זה. ומכל מקום לפי מה שנתבאר לעיל, שהמצוה מתקיימת בהדלקה שכזו הראויה להמשיך ולדלוק בזמן פרסום הנס, לכאורה אין שום תועלת במה שאחרי ההדלקה הוא מגן על הנר, כמו שביארנו לעיל. ובאמת אילו היתה הנחה עושה מצוה, או שהיה דין בהדלקה מגדר הנחה – כמו שביארנו לגבי נר שבת, היה מועיל במה שסוגר את דלת העששית אחר כך, כיון שגם סגירה זו היא מכלל ההכנה לפרסום הנס שבהיות הנר דולק, ומקיים בהדלקה ובסגירת דלת העששית את המצוה כתיקונה. אבל למאי דקי"ל דהדלקה עושה מצוה, שבמעשה ההדלקה ממש מתקיימת מצוות פרסום הנס, אם היא אינה כתיקונה מה תועלת יש בסגירת הדלת אחר כך, הלא היא אינה חלק כלל ממעשה ההדלקה.

סיכום: הנחה עושה מצוה עניינה שמצות נר חנוכה היא בהיות הנר דולק במקומו לצורך פרסום הנס, והמצוה המוטלת על האדם היא ההכנה לכך. ההכנה כוללת גם את הנחת הנר במקומו המיוחד – שאינו מקום רגיל להדלקת נר של כל ימות השנה, וגם את הדלקתו. שכן פרסום הנס נובע מדליקת הנר במקום מיוחד. לכן אילו היתה הנחה עושה מצוה לא היה מקום לברך על ההדלקה דווקא אלא על כל מצות נר חנוכה. בשבת וביום טוב באמת הנחה עושה מצוה, דהיינו שהמצוה היא שהנר יהיה דולק בבית בשבת וביום טוב, אלא שאין בו מצות הנחה אלא מצות הדלקה בלבד, ולכן מברכים להדליק נר של שבת.

הדלקה עושה מצוה עניינה שמצות נר חנוכה ופרסום הנס היא בהדלקה בלבד. אלא שיש תנאי בהדלקה זו שתהיה פרסום במשך זמן הראוי לפרסום הנס, ולא רק פרסום לרגע. ולכן לקיום התנאי צריך או שהנר ידלק בפועל במשך הזמן הזה, למ"ד כבתה זקוק לה, או שיהיה לכל הפחות ראוי לדלוק במשך הזמן הזה, למ"ד כבתה אין זקוק לה.

ומכל מקום, אף שקי"ל כבתה אין זקוק לה, נראה לכאורה לפי מה שהתבאר, שכשמדליקים בקופסת זכוכית שדלתה פתוחה והנר לא יוכל לדלוק במשך זמן פרסום הנס, שלא יוצאים ידי חובה בהדלקה זו. ואף שסוגרים אחר כך את דלת הקופסה, והנר ידלוק בפועל במשך כל הזמן, מכל מקום ההדלקה בעצמה לא היתה כתיקונה, כדעת מהר"ל דיסקין.